

HARC A SZUVERENITÁSÉRT

L Á N C Z I T A M Á S

Nyolcvanöt nyarán történt. Budapesten már voltak merészebb szülők, akiknek a gyerekét nem avatták fel kisdobosnak, de a vidéket még a papjánosok tartották a markukban. Nem tudom már, mit kerestünk Sopronban. A vonatunk régóta vesztegelt egy mellékvágányon. A pályaudvar izzott a július hőségétől, valósággal odatapadtunk a kocsi műbőr üléséhez. Nagyanyám próbált fegyelmelni, hogy ne zavarjam a melegtől elcsigázott és ingerlékeny utasokat a rendetlenkedéssel. *Nem igaz, hogy nem tudsz nyugton ülni!* Egyszer csak a mienknél is kopottabb szerelvény gördült be a mellettünk lévő vágányra. A vagonból fakó színű egyenruhás, csapzott, idegen arcok néztek át. *Ruszkik – jegyezte meg nagyanyám, még mielőtt kérdezhettem volna bármit is.* Alig visszafogott hangjában volt valami leplezetlenül lenéző tónus. Tudtam, hogy nem kedveli őket. Később a '88-as futball-Eb döntőjében is a hollandoknak szurkolt a szovjetek ellen a síófoki vállalati üdülő társalgójában. Minden augusztus 20-án részt vett a körmeneten és nyíltan szidta Arafatot. Ez volt az ő ellenállása. Amint megállt a szerelvény, a lehúzott ablakból fémcsajkák, kulacsok nyúltak felénk. *Voda, voda!* – lihegték. Az arcukban volt valami megalázott és állatias. Aki eddig az ablaknál állt a mi vagonunkban, azonnal visszaült a helyére és tanácstalanul figyelt. Szabad, nem szabad? *Adjanak nekik vizet a parancsnokaik* – mondta nagyanyám templomjáró emberhez méltatlan kárörömmel. Eltelt úgy egy-két perc, és a kiskatonák kérlelő hangja furcsa szólamná állt össze, mire lassan előkerültek a termoszkok és csavaros kupakos üvegek. Végül nagyanyámban is felülkerekedett a gyakorló katolikus, és előkotorta a poggyászunkból a citromsárga, Olympos feliratú műanyagflakont és átnyújtotta egy ázsiai arcú férfinak. Mikor az vissza akarta adni, jelezte, hogy nem tart rá igényt. Valamilyen elégtételt érzett. Ők voltak a mi megszállóink. Urak, akiket senki sem irigyelt, akikhez senki sem akart hasonlítani, és akik maguk is rabok voltak az elnyomásban.

A RENDSZERVÁLTOZTATÁS JELENTÉSE

Az kezdettől fogva egészen világos volt, hova nem tartozunk. A szovjet birodalomba tagolásunk épp oly sikertelen és meddő volt, mint az orosz nyelvoktatás. Azt is mindenki tudni vélte, hogy hol a helyünk. A Nyugathoz tartozunk. Csatlakozás a Nyugathoz – ez volt a rendszerváltoztatás koreszméje. Kevesen figyeltek fel arra, milyen naiv volt ez a politikai jelszó. Először is, mert nem vett számot azzal a ténnyel, hogy nincs egy úgynevezett nyugati modell, legfeljebb modellek. Másodszer pedig, mert a vágyott integráció egyoldalú szerelem

Fejérről a talpára – A „felszabadulás” 25. évfordulójára készült szobor (Mikus Sándor, 1970) és Münnich Ferenc szobra (Kiss István, 1896) eltávolításuk után, 1990
(Fortepan)

a rendszerváltoztatás célja Magyarország szuverenitásának visszaállítása volt

volt. Harmadszor meg azért, mert senki sem volt tisztában azzal, mekkora árat követelnek a nyugati országok azért, hogy bevegjenek minket abba a klubba, ahol nekünk majd az örökös másodhegedűs szerepet szánják.

Harminc év távlatából látjuk csak tisztán, hogy a rendszerváltoztatás értelme és célja Magyarország szuverenitásának – az ország politikai, gazdasági, katonai, kulturális önrendelkezésének – visszaállítása volt. A nemzeti szuverenitás visszaszerzése nem egy automatikusan bekövetkező állapot és nem is

redukálható egyetlen jogi aktusra vagy konkrét történésekre – mint például a köztársaság kikiáltása vagy az első szabad választások kiírása –, hiszen a szuverenitás visszaállítása egy olyan politikai program, amelynek eléréséhez tudatos politikai cselekvés és idő szükséges. Nemzeti szuverenitás nem létezhet politikai szabadság, gazdasági prosperitás, öfenntartásra képes demográfia és nemzeti kultúra nélkül, amelynek a kiépítése, negyven évnyi kommunista diktatúra után, nem történhet

egyik napról a másikra. A rendszerváltoztatás történéseinek megértéséhez tehát elsősorban azt kell megvizsgálunk, hogy a korszak szereplőinek törekvései mennyiben járultak hozzá ehhez a célhoz.

Az ilyen értelemben felfogott rendszerváltoztatás világos választ ad a három évtizede vitatott kérdésekre: mikor zajlott a rendszerváltoztatás, kik hajtották végre, és sikerként vagy kudarcként tekinthetünk-e a folyamatra? Kezdjük a korszakolással.

Rengetegen próbálták meghatározni, hogy mikor kezdődött a rendszerváltoztatás. Ripp Zoltán *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990* című monográfiájában az 1987 közepétől 1990 tavaszáig terjedő intervallumot tekinti a rendszerváltoztatás időszakának. Az M. Kiss Sándor szerkesztette *Rendszerváltás 1989* címmel megjelent kötetben szereplő tanulmányok az 1989-es események döntő szerepére hívják fel a figyelmet. Bába Iván *Rendszerváltoztatás Magyarországon* című könyvében arról ír, hogy Magyarországon nem volt egyértelmű a pillanat, amikor a kommunizmus megbukott, azonban számos olyan kisebb katartikus momentum volt, amelyek szöveget vertek a rendszer koporsójába. Példaként említi az Erdély-tüntetés, a Duna-tüntetés, 1989. március 15-ét, Nagy Imre és mártírtársai újratemetését, a köztársaság kikiáltását és az első szabad választást. Romsics Ignác 1988 és 1991 közé helyezi a rendszerváltoztatás időszakát. Ezzel szemben Lengyel László *A szabadság melankóliája* című munkájában így ír: „a mi nemzedékünk, az ötvenes években születettek számára nem 1968-ban vagy 1989-ben kezdődött a rendszerváltás, hanem valamikor 1980–81-ben”.

A rendszerváltoztatás korszakolása mindig politikai kérdés volt, és amíg a kommunista–antikommunista törésvonal szerepet játszik a közéletben, az is marad. Ameddig az utódpart és az azzal szemben létrejött politikai formációk léteznek – márpedig mind a mai napig léteznek –, addig ez a törésvonal politikai szervezőerővel bír. Hiába jöttek létre az elmúlt tizenöt esztendőben olyan pártok és mozgalmak, amelyek a rendszerváltoztatás szereplőivel szemben, ún. „21. századi pártokként” definiálják magukat, a magyar politika alapvető szembenállását az utódpart – az MSZP, illetve a belőle kinőtt, vele nagymértékű személyi átfedést mutató Demokratikus Koalíció (DK) – és az antikommunista Fidesz határozza meg. Az új alapítású pártok időközben maguk is belesimultak ebbe a törésvonalba, és az MSZP-hez, újabban pedig a DK-hoz gravitálva működnek.

A korszakolás nem tudományoskodó részprobléma, hanem egy döntő jelentőségű kérdés, amely alapjaiban határozza meg a rendszerváltoztatással kapcsolatos felfogásunkat, hiszen kijelöli a rendszerváltoztatás hőseinek és felelőseinek körét. Bár három évtizeddel a változások tetőpontját jelentő „csodák éve” után a korszakolás vitájából nyerhető politikai haszon vagy az abból származó kár mértéke egyre kisebb, éppen az új alapítású pártok bukása bizonyítja, hogy a rendszerváltoztatás még mindig magyarázó erővel bír.

Ugyanakkor a korszakolás önmagában nem ad egyértelmű választ arra a kérdésre, hogy az egyes politikai aktorok milyen szerepet töltek be a rendszerváltoztatásban. Éppen ezért érdemes nyilvánvalóvá tenni, hogy a korszak

szereplői között világos különbség van abban a tekintetben, hogy a rendszerváltoztatásra a nemzeti önrendelkezés visszaállításának lehetőségeként tekintettek, vagy mindössze pozícióik konvertálására törekedtek és a szovjet függőségi rendszert egy másféle függésre kívánták cserélni. A nemzeti szuverenitás akarása nem fér össze a nemzetközi pénzügyi szervezeteknek, pénzintézeteknek való eladásítás politikájával, nem egyeztethető össze a nyugati gazdasági érdekek kiszolgálásával, az önérdék érvényesítéséről lemondó külpolitikával, a nemzetközi kulturális elit által gyakorolt ízlés- és véleménydiktatúrának való behódolással, sem pedig az átmenet alkuiban született, mesterségesen legyengített állam koncepciójával. A rendszerváltoztatók azok, akik a magyar nemzet szuverenitásának maradéktalan helyreállítását tűzték ki célul, rendszerváltoztatásról pedig onnantól kezdve beszélhetünk, hogy ez a gondolat artikulált politikai formában megjelent. Ez a dátum minden bizonnyal 1989. június 16-a. Orbán Viktor híressé vált beszéde nem (csak) az orosz csapatok kivonására tett határozott felszólítása miatt fordulópont, hanem azért, mert ez volt az a döntő pillanat, amelyben a későbbi miniszterelnök világossá tette, hogy nincs alku a kommunistákkal. A cél a nemzeti szuverenitás maradéktalan, kompromisszumoktól mentes helyreállítása. Történetünk innen kezdődik.

A szuverenitás helyreállítására tett történelmi kísérlet számos szempontból vizsgálható. Számomra a legfontosabb kérdés, hogy a nemzeti önrendelkezés kulcsfontosságú területein – gazdaság, külpolitika, társadalompolitika, kultúra – hogyan teljesített a Magyarország az elmúlt három évtizedben.

RENDSZERVÁLTOZTATÁS A GAZDASÁGBAN

Kicsoda az a Massimo Russo? Ha a kedves olvasónak nem ugrik be rögtön, és kétségbeesésében az elmúlt harminc év olasz labdarúgó-válogatottjainak névsorát kezdi pörgetni a fejében (*mintha lett volna ilyen nevű focista*), megnyugtatom: a hiba nem az Ön készülékében van. Massimo Russo neve ma ugyanúgy nem mond semmit, ahogyan a rendszerváltoztatás éveinek újságolvasóinak sem mondott semmit. Egészen 1995 októberéig, amikor a *Népszava* közölt egy a magyar kormányzati körökből kiszivárogtatott levelet, amely megdicséri a Bokros–Surányi-csomag addigi eredményeit, valamint nyomatékosítja, hogy a Nagy Testvér figyelme nem lankad, és a gazdasági megszorítások szigorának fenntartását, a béremelkedés visszafogását, a forint ütemezett (csúszó) leértékelésének fegyelmezett folytatását, a privatizáció felgyorsítását, az állami munkahelyek leépítését várja el Magyarország vezetőitől. A levél címzettje Bokros Lajos akkori pénzügyminiszter, feladója pedig nem más, mint maga a nagy és méltán elfeledett Massimo Russo, aki a Nemzetközi Valutaalap (IMF) képviselőként járt el. Ízlelgessük a helyzet pikantériáját: a rendszerváltoztatás után néhány évvel a demokratikusan megválasztott magyar kormány miniszterével egy nemzetközi pénzügyi intézmény osztályvezetői szinten levelez, miközben hazánk akkor már tizenhárom éve volt teljes jogú tagja a szervezetnek. A levelet ráadásul minden észszerű feltételezés szerint maga Bokros Lajos pénzügyminiszter szivárogtatta ki a baloldali lapnak, mégpedig belpolitikai legitimációs céllal. Az MSZP–SZDSZ-koalíció ellenzéki és belső kritikák keresztüzében álló, rendkívül népszerűtlen minisztere a hazánknál hatalmasabbnak, fejlettebbnek, gazdagabbnak lefestett külföldi hatalom dicsérő és követelő mondataival üzent ellenfeleinek: érinthetetlen vagyok! Pedig nem volt az, ahogy az IMF sem bizonyult annak. Bokros Lajos 1996 márciusában már nem volt többé miniszter, és azóta sem lett újra az; ellenben a Világbanknál, az IMF-nél, a CEU-n és az Európai Parlamentben egyaránt otthonosan érezhette magát az elmúlt évtizedekben. Ami pedig az IMF-et illeti: 2008-ban a katasztrofális gyurcsányi gazdaságpolitika és az általános eladósodottság elegyét berobbantó világgazdasági válság hozta el második országlást, amelynek 2010-ben a második Orbán-kormány vetett véget a Valutaalap hazaküldésével, 2013-ban pedig az IMF-hitel utolsó centjeit is visszafizette az ország, messze az esedékesség határideje előtt.

Orbán Viktor híressé vált beszéde volt a döntő pillanat »»

A fenti, mára csaknem feledésbe merült levél-ügy pontosan mutatja mindazokat a buktatókat, amelyeken Magyarország polgárainak át kellett küzdeniük magukat a rendszerváltoztatás gazdasági dimenziójában. Bár ritkán fordul elő, hogy a rendszerváltoztatáshoz hasonló drámai változások nehézségek nélkül menjenek végbe, a magyarországi gazdasági rendszerváltoztatást elsősorban nem az előszeretettel hivatkozott „gazdasági törvényszerűségek” és „piaci kényszerek” nehezítették meg. Ezzel szemben az ideológiai dogmatikusságon és szűklátókörűségen túl azt a perverz érdekszövetséget kell megjelölnünk a problémák fő okaként, amelyet a kommunista és technokrata elit kötött az átmeneti helyzetben mesés gazdasági lehetőségeket látó nemzetközi pénzügyi, gazdasági, politikai elitel. Az elitek kompromisszuma több mint két évtized demokratikusan választott kormányainak szabott nagyon szűk mozgásteret, és míg egyesek a furcsa érdekszövetség részeseként kívánták annak céljait megvalósítani, mások éppen azzal szembehelyezkedve dolgoztak a szuverenitás visszaszerzésén és a magyar mozgástér bővítésén.

A gazdasági rendszerváltoztatásban olyan hazai szakemberek játszották a „washingtoni konszenzusnak” nevezett erőltetett gazdasági liberalizáció levezénylőinek szerepét, akik a szocialista tervgazdálkodás hatékonysági szempontú kritikáját mesteri szintre fejlesztették, a piacgazdasági viszonyokról azonban saját bevallásuk szerint is egy-egy korabeli neoliberais amerikai egyetemi tankönyvből tájékozódtak. Míg tehát esetükben a tájékozottság hiányából és intellektuális restségből fakadt a neoliberais dogmák kritikátlan elfogadása, ez nem mondható el a nyugati elitekkel kapcsolatot ápoló késő-kommunista nómenklatúra túlélési stratégiájáról. Az állampárt és az állami alrendszerek magas szintű vezető kádereinek felelősségre vonásának kérdésében a nyugati elit önmérsékletre, kompromisszumra intette az első szabadon választott kormányokat, arra hivatkozva, hogy a szabad és független Magyarország nem születhet polgárháborús állapotok között. Ennél persze sokkal valószínűbb, hogy a hazai kommunista és liberális elit hallgatolagos alkut kötött a nemzetközi tőkepiacok mozgatóival. A magyar gazdaság erőltetett privatizációjával, egyoldalú piacnyitásával, neoliberais dogmáknak megfelelő átalakításával extrém sebességgel ágyaztak meg a külföldi tőketulajdonosok

1956 – Műgyetemisták vonulnak a Bem rakparton 1956. október 23-án (Fortepan)

1989 – Az '56-os forradalomra emlékezők vonulnak a Bem rakparton 1989. október 23-án (Fortepan)

magyarországi befolyásszerzésének; cserében pedig járt a „politikai menlevél”, jöhettek az üvegyöngyök a nómenklatúra-közeli vállalkozók kisebbségi tulajdonrészei, felügyelőbizottsági helyei és tanácsadói kinevezései, kedvezményes ingatlanüzletei formájában.

A magabiztos technokrata hozzá nem értés („nincs alternatíva”) és a kommunista hatalomátmentés toxikus elegye két évtizedre visszavetette a magyar gazdaság és így a szuverenitás kibontakozását. A gazdasági átmenet éveiben Magyarország elvesztette munkahelyeinek 30 százalékát, másfél millió munkahelyet, ami harmadával nagyobb, mint a lengyel veszteség, és kétszerese a cseh munkahelyvesztésnek az adott időszakban. A szocialista–szabaddemokrata kormányok a több mint egymillió hiányzó munkahelyet a beözönlő külföldi működő- és spekulatív tőke ellenére sem voltak képesek pótolni, még a világ-gazdaság legkedvezőbb éveiben sem. A munkaerőpiaci negatív spirál csak 2010 után, a nagyszabású közfoglalkoztatási program megteremtésével, az egykulcsos SZJA és a családi adózás bevezetésével, valamint a foglalkoztatást sújtó adó- és járulékkerhek mérséklésével tört meg. 2010 óta 820 ezer új munkahely jött létre hazánkban, a foglalkoztatás pozitív, a munkanélküliség pedig negatív csúcson áll.

A foglalkoztatottak száma mellett a reálbérek színvonalának alakulásából is pontos képet kaphatunk arról, miképpen élték meg magyarok milliói a gazdasági rendszerváltoztatást. A hazai műszaki, orvostudományi közép- és felsőfokú oktatás színvonala már a rendszerváltoztatást megelőzően is nemzetközi elismerést vívott ki. Ennek ismeretében az „üvegyöngyökért” gyártókapacitást, piacot és szakképzett munkaerőt vásárló külföldi működőtőke-befektetők tudták, hogy nem kockáztatnak a magyarországi üzlettel, sőt. A Russo-levelben is megfogalmazott cél, amely szerint vissza kell fogni a reálbér-növekedést, Európa leginkább alulértékelt munkaerejévé tette a magyar bérből és fizetésből élőket, és gátat szabott a polgárosodó, középosztályosodó társadalmi fejlődésnek. Az „alacsony bér – magas versenyképesség” dogmájával az első Orbán-kormány (1998–2002) kezdett leszámolni, amikor három lépésben összesen két és félszeresére emelte a kereseti minimumot. A szociálliberális kormányok adósságból költelező, majd a kiáramlott pénzt a lakosságon behajtó politikája következtében az átlagos magyar reálbér 2010-ben ugyanazon a szinten állt, mint tizenegy évvel a „csodák évét”, azaz 1989-et megelőzően. A 2010-es gazda-

ságpolitikai fordulat azonban a nyomott bérszínvonalra épülő modell fokozatos felváltását tűzte ki célul a tudásalapú, magas hozzáadott értékű versenyképességgel. Míg az átmenet évtizedeiben az átfogó gazdasági növekedésnek csupán töredéke jutott a munkavállalóknak, vagyis csökkent a bérhányad a magyar gazdaságban, addig 2010 és 2018 között közel 50 százalékkal nőttek a reáljövedelmek, így a bérhányad is. Az utóbbi évek eredménye a kétszámjegyű béremelés, ami főként a hiányszakmákban lassítja az elvándorlást. A szociális segélyek új rendszere egyszerre ösztönöz munkavállalásra és kezeli a különböző élethelyzeteket. A segély összegéhez képest jobb a közfoglalkoztatás, míg a közmunkához képest a versenyszféra fizetése kínál vonzó alternatívát. Az egykulcsos adórendszer is teljesítményre ösztönöz, ami éles szakítás a Kádár-rendszer és a balliberális kormányok lefelé nivelláló, büntető adórendszerével, ahol már kicsivel az átlagkereset fölött a legmagasabb sávban adóztunk. Nyolc év alatt eljutottunk a „nincs alternatívától” a „nincs lehetetlenig”.

De nézzük, mi történt a hazai tulajdonú vállalkozásokkal. A gazdasági rendszerváltoztatás regionális éltanulói pozíciójának mítosza, amelyet a nyugati sajtó és pénzügyi körök előszeretettel igazoltak vissza (lásd az első Horn–Orbán-vitát 1998-ban), súlyos áldozatokkal járt. Míg a magántulajdon újrateremtése csak a piacgazdasági átmenethez szükséges intézkedés volt, a nemzeti magántulajdon újrateremtése a polgárosodás, a nemzeti köztulajdon újjáteremtése pedig a nemzeti önrendelkezés alapvető feltételének bizonyult. És bár harminc év elteltével elmondható, hogy nem állunk vesztesre a pályán, a hazai tulajdon a rendszerváltoztatás gazdaságtörténetének egyik legtöbb hányattatásnak kitett fejezete.

A versenyképes szocialista termelő nagyvállalatok döntő többsége a privatizáció sorsára jutott, és közülük csak kevés kötött ki végül hazai kézben. A privatizáció folyamata során főleg külföldi nagybefektetők jutottak magyarországi nagyvállalatokhoz, akik közül sokan gyakorlatilag termelőeszköz helyett piacot vásárolva, néhol sokszerű intézkedéssel, néhol pedig elnyújtva, de végül leépítették a kapun belüli tudásbázisokat.

A rendszerváltoztatás éveiben létrejött magyar kis- és középvállalkozások közül 1992 és 1996 között több mint negyvenezer szűnt meg, részben a rendkívül szigorú csődtörvény következtében. Ugyanebben az időszakban a négyszer nagyobb Lengyelországban fele ennyi, a hazánkkal közel azonos méretű Csehországban pedig csak a vállalkozás ötöde jelentett csődöt. A megszűnt cégek termékei és szolgáltatásai helyére boldogan érkeztek meg az egyoldalú piacnyitás előnyeit élvező nyugati vállalkozások, a profit pedig már máshol fialt és termelt ki újabb befektetni való tőkét.

A 2002 és 2008 között regnáló kormányok az állami támogatás helyett a devizahitelezés piacára vezették ki a magyar vállalkozásokat, ami a 2008-as válságot követő kvázi-államcsőd révén tragikus következményekkel járt. A kilábalás folyamatában előbb az újabb kormányzati hitelprogram (Széchenyi-kártya), majd a Magyar Nemzeti Bank 2013-ban indított növekedési hitelprogramja lehelt új életet a magyar tulajdonú vállalkozások fejlődésébe.

Ami pedig az állami vagyont illeti: a gazdasági rendszerváltoztatás legsötétebb lapjaira tartozik az állami kézben tartott stratégiai ágazatok, vállalatok értékesítése, amelynek során nem csupán nyomott árat, de évekig-évtizedekig garantált hozamot is nyert magának a külföldi (döntően: német és francia) vevő, miközben az energiaárak a lakossági jövedelemhez mérten az egekbe kúsztak. Ezt az újabb elitkompromisszumot rúgta fel a 2010 óta kormányzó Fidesz, amikor különadók és hatósági árszabás (rezsicsökkentés) révén elkérte e nagyvállalatoktól a gazdasági válságból történő sikeres kiugrás költségének rájuk eső részét. Míg az IMF-nyelvben az állam nem lehet más, mint „rossz gazda”, ma azt látjuk, hogy a magyar állam saját tulajdoni hányada után évente több tízmilliárd forintnyi hasznot képes a költségvetésbe fejlesztési forrásként beforgatni.

Magyarország összességében sikeresen változtatta meg gazdasági berendezkedését, létrejöttek a piacgazdaság intézményei és a magántulajdon-viszonyok. A rendszerváltoztatás nagy álma, azaz a nyugati életszínvonalhoz való

a privatizáció folyamata során külföldi befektetők jutottak magyarországi nagyvállalatokhoz

közeledés az utóbbi években vált széles társadalmi rétegek számára átélhető és elérhető valósággá. Az igazsághoz tartozik, hogy miközben a nyugat-európaiak átlagos életszínvonala lassan csökken, addig a mienk lassan emelkedik. Az emelkedés azonban nem az égből pottyant az ölünkbe, ahhoz a magyarok áldozatvállalása, kemény munkája és a 2010 óta megkezdett kormányzáshoz adott – immáron harmadik – erős politikai felhatalmazása is kellett.

A NEMZETI MOZGÁSTÉR BŐVÍTÉSE

A hídon át kell menni, tartja a mondás – 2009. augusztus 21-én Sólyom László köztársasági elnök elindult, hogy részt vegyen a révkomáromi Szent István-szobor avatásán. A szlovák fél jelezte, hogy Sólyom László nemkívánatos személy, így belépését meg fogják akadályozni. A köztársasági elnököt Bajnai Gordon is eltanácsolta a látogatástól, és a szlovák államelnök is nyomatékosan megkérte, hogy tartsa magát távol az eseménytől. A megalázó helyzetben Sólyom Lászlónak nem maradt más választása, mint hogy testőrei gyűrűjében visszaforduljon a komáromi híd közepén és a trianoni határtól húsz lépésre sajtótájékoztatót tartson, amiben jogorvoslatot követelt. Három évvel később hozott ítéletében az Európai Bíróság nem találta jogsértőnek a szlovák hatóságok döntését.

Ez a gyakorlati és egyben szimbolikus eset jól mutatja a meghunyászkodó külpolitika kudarcát. Szlovákiában ekkor az MSZP testvérpártja, a szociáldemokrata Smer volt hatalmon. A magyar szociálliberális koalíció akkor már hét éve szajkózta a jószomszédi viszony ápolásának fontosságát, és a jobboldalt vádolta vizályszítással. A sors fintora, hogy néhány évvel később a jobboldali pártcsaládhoz tartozó, Orbán Viktor vezette kabinet szoros és jó együttműködést tudott kialakítani a baloldali Fico-kormányval.

Ami a nemzetközi politikát illeti, a rendszerváltoztatás utáni három évtized tanulsága az, hogy aki senkivel szemben nem áll ki saját magáért, azt ugyanúgy elnyomják, mint azt, aki senkivel sem tud szövetséget kötni. Magyarországnak méreténél és földrajzi adottságainál fogva törekednie kell a másokkal való együttműködésre, ugyanakkor bele kell állnia a legkeményebb harcokba is, ha a nemzeti érdek forog veszélyben.

Magyarország mai geopolitikai valóságát elsősorban Trianon határozza meg, amelynek éppen jövőre lesz a századik évfordulója. Óriási teljesítmény, hogy Magyarország nem csupán túlélte az ország területe kétharmadának elvesztését, hanem lassan kimondhatjuk, hogy egy évszázad elteltével egy immár újraegyesített, önbizalmát visszanyerő és felemelkedő magyar nemzet vezetésével történhet meg a Kárpát-medence újjáépítése, valamint a magyar kezdeményezőkézség miatt fűzhetik együttműködésüket minden korábbinál szorosabbra a közép-európai nemzetek. Ez az a történelmi küldetés és geopolitikai lehetőség, amely révén Magyarország a 21. század győztese lehet, valóra váltva az 1989–90-es álmokat.

A rendszerváltoztatás utáni évtizedek két legnagyobb külpolitikai sikereként szokás számon tartani a NATO-hoz történő 1999-es, majd az EU-hoz való 2004-es csatlakozást. Kétségtelen, hogy röpké öt éven belül teljesült a rendszerváltoztatáskor összemzeti vágyként megfogalmazott euroatlanti integráció két fő célkitűzése.

A tagság azonban önmagában semmire sem garancia, csupán egy lehetőség, amellyel az adott ország vagy tud élni, vagy nem. Magyarország azt is nagyon hamar megtapasztalhatta, hogy nem automatikusan válik valaki egyenrangú partnerré. Sőt mind a NATO, mind az EU esetében kiderült, milyen rövid időn belül lehet szomorú sorsú vazallussá válni.

Az akkoriban Medgyessy Péter miniszterelnök személyes EU-különmegbízottjaként tevékenykedő Horn Gyula 2002 decemberében azt találta nyilatkozni: „a magyar nemzet mindig nyert, amikor Európához igazodott, s mindig

az önbizalmát visszanyerő magyar nemzet vezetésével történhet meg a Kárpát-medence újjáépítése ”

veszített, amikor elfordult tőle. Magyarország csatlakozása nyomán visszafordíthatatlanná válik az ország felzárkózása: nem lesz olyan politikai erő, amely ezt képes lenne megghiúsítani.” Horn fejében Magyarország a történelem sodrásában nem lehet képes másra, mint hogy összekapcsolja sorsát az éppen legelőnyösebb feltételeket kínáló nagyhataloméval. Mondandóját áthatja a „történelem végébe” vetett hit, amelyre a náci, a kommunista és a liberális utópiák kudarca is rácafol. A sors iróniája, hogy a demokratikus választásokat mintegy zárójelbe tevő megjegyzésére éppen saját pártja cáfolt rá rövid időn belül: lett olyan politikai erő, amely képes volt megghiúsítani az ország felzárkózását, és csak egy másik politikai erő tudta kivezetni az országot a negatív spirálból.

Mindössze öt nappal a fenti nyilatkozatot megelőzően Orbán Viktor úgy vélekedett: „a csatlakozás önmagában nem javítja hazánk versenyképességét és nem eredményezi az életszínvonal emelkedését. Jól, vagyis sikeresen csatlakozni azt jelenti, hogy megragadjuk és előnyünkre fordítjuk az uniós tagság kínálta gazdasági lehetőségeket. Rossz, vagyis sikertelen csatlakozás csatlakozást eredményez, s a ma még bizakodó emberek elégedetlenségét, kiábrándulását hozhatja

Orbán Viktor 1989. június 16-i beszéde

Az orosz megszállás és a kommunista diktatúra negyven évvel ezelőtt történt bevezetése óta a magyar nemzetnek egyszer nyílt alkalm, csak egyszer volt elegendő bátorsága és ereje ahhoz, hogy megkísérelje elérni a már 1848-ban kitűzött céljait: a nemzeti függetlenséget és a politikai szabadságot. Céljaink máig nem változtak, ma sem engedünk a '48-ból, így nem engedünk '56-ból sem.

Azok a fiatalok, akik ma az európai polgári demokrácia megvalósításáért küzdenek, két okból hajtanak fejet a kommunista Nagy Imre és társai előtt. Mi azokat az államférfiakat tiszteljük bennük, akik azonosultak a magyar társadalom akaratával, akik, hogy ezt megtehessék, képesek voltak leszámolni a szent kommunista tabukkal, azaz az orosz birodalom feltétlen szolgálatával és a párt diktatúrájával. Ők azok az államférfiak számunkra, akik az akasztófa árnyékában sem vállalták, hogy a társadalmat megtizedelő gyilkosokkal egy sorba álljanak, akik életük árán sem tagadták meg azt a nemzetet, amely elfogadta őket és bizalmát beléjük helyezte. Mi az ő sorsukból tanultuk meg, hogy a demokrácia és a kommunizmus összeegyeztethetetlenek.

Jól tudjuk, a forradalom és a megtorlások áldozatainak többsége korunkbeli, magunkfajta fiatal volt. De nem pusztán ezért érezzük magunkénak a hatodik koporsót. Mind a mai napig 1956 volt az utolsó esély arra, hogy nemzetünk a nyugati fejlődés útjára lépve gazdasági jólétet teremtsen. A ma vállunkra nehezedő csődtömeg egyenes következménye annak, hogy vérbe fojtották forradalmunkat, és viszályszekerítettek bennünket abba az ázsiai zsákutcába, amelyből most újra megpróbálunk kiutat találni.

Valójában akkor, 1956-ban vette el tőlünk – mai fiataloktól – a jövőnket a Magyar Szocialista Munkáspárt. Ezért a hatodik koporsóban nem csupán egy legyilkolt fiatal, hanem a mi elkövetkező hús vagy ki tudja hány évünk is ott fekszik.

Mi, fiatalok, sok mindent nem értünk, ami talán természetes az idősebb generációk számára. Mi értetlenül állunk az előtt, hogy a forradalmat és annak miniszterelnökét nemrég még kórusban gyalázók ma váratlanul ráébrednek, hogy ők Nagy Imre reformpolitikájának folytatói. Azt sem értjük, hogy azok a párt- és állami vezetők, akik elrendelték, hogy bennünket a forradalmat meghamisító tankönyvekből oktassanak, ma szinte tülekednek, hogy – mintegy

szerencsehozó talizmánként – megérinthessék ezeket a koporsókat. Mi úgy véljük, nem tartozunk hálával azért, hogy harmincegy év után eltemethetjük halottjainkat, nem jár nekik köszönet azért, mert ma már működhetnek politikai szervezeteink. A magyar politikai vezetésnek nem érdeme, hogy a demokráciát és szabad választásokat követelőkkel szemben – bár fegyvereik súlyánál fogva megtehetné – nem lép fel a Pol Potéhoz, Jaruzelskiéhoz, Li Pengéhez vagy Rákosiéhoz hasonló módszerekkel.

Ma, harminchárom évvel a magyar forradalom és harmincegy évvel az utolsó felelős magyar miniszterelnök kivégzése után esélyünk van arra, hogy békés úton érjük el mindazt, amit az '56-os forradalmárok véres harcokban, ha csak néhány napra is, de megszereztek a nemzet számára. Ha hiszünk a magunk erejében, képesek vagyunk véget vetni a kommunista diktatúrának, ha elég eltökéltek vagyunk, rászoríthatjuk az uralkodó pártot, hogy alávesse magát a szabad választásoknak. Ha nem tévesztjük szem elől '56 eszméit, olyan kormányt választhatunk magunknak, amely azonnali tárgyalásokat kezd az orosz csapatok kivonásának haladéktalan megkezdéséről. Ha van bennünk elég mersz, hogy mindezt akarjuk, akkor, de csak akkor, beteljesíthetjük forradalmunk akaratát. Senki sem hiheti, hogy a pártállam magától fog megváltozni!

Emlékezzetek: 1956. október 6-án, Rajk László temetésének napján a párt napilapja, a *Szabad Nép* öles betűkkel hirdette címlapján: Soha többé! Csak három hét telt el, és a kommunista párt ÁVH-s keretlegényeivel békés, fegyvertelen tüntetők közé lövett. Két év sem telt el, és az MSZMP Rajkéhoz hasonló koncepciók perében ítéltette halálra ártatlanok százait, köztük saját elvtársait. Mi nem érjük be a kommunista politikusok semmire sem kötelező ígéretével, nekünk azt kell elérnünk, hogy az uralkodó párt, ha akar, se tudjon erőszakot alkalmazni ellenünk. Csak ezen a módon kerülhetjük el az újabb koporsókat, a maihoz hasonló, megkésett temetéseket.

Nagy Imre, Gimes Miklós, Losonczy Géza, Maléter Pál, Szilágyi József a magyar függetlenségért és szabadságért adták életüket. Azok a magyar fiatalok, akik előtt ezek az eszmék még ma is sérthetetlenek: meghajtják fejüket emlékek előtt.

Orbán Viktor: *20 év – Beszéd, írások, interjúk, 1986–2006*. Szerkesztette Szőnyi Szilárd. Heti Válasz, Budapest, 2006. 24–26. oldal

magával. Az Unió eddigi bővítéseinek történelmében mindkét esetre találhatunk példákat.” Orbán elutasította az utópisztikus ábrándokat, és hangsúlyozta a szuverén nemzetállam vezetőinek, valamint az őket megválasztó magyar polgároknak a felelősségét. Ezrével találnánk hasonló idézeteket, hiszen két, egymással szöges ellentétben álló filozófia megtestesülésével állunk szemben. Ma már nem kérdés, melyik megközelítés állta ki az idő próbáját.

A rendszerváltoztatás utáni magyar külpolitika talán legkártékonyabb kompromisszuma úgy hangzott: *Merjünk kicsik lenni!* Ez a felfogás elsősorban a posztkommunisták moszkovita hagyományából származott, amely ugyanolyan bámulatos gyorsasággal alakult át buzgó brüsszelita hévvé, mint ahogy a reformkommunista közgazdászok váltak egycsapásra a kapitalizmus haszonélvezőivé és ezáltal lelkes híveivé. E megközelítés lényege, hogy minden külpolitikai kudarc, sikertelen tárgyalás vagy kedvezőtlen nemzetközi folyamat után el lehet magyarázni, hogy Magyarország kicsi, sérülékeny, kiszolgáltatott, egyszóval cselekvésképtelen, ezért az aktuális kormányt nem terheli felelősség. Ebből persze egyenesen levezethető az az önfeladásra épülő külpolitika, amely mindig egy aktuális nagyhatalom legbuzgóbb vazallusává süllyeszti az országot. Pedig a magyar történelem tanulsága világos: önrendelkezésünk elvesztése vagy feladása sosem szolgálja a nemzet érdekeit, még ha ezt az idegen hatalmat kiszolgáló elit a saját bőrében nem is tapasztalja meg.

Persze érdekeltté lehet tenni idegen hatalmakat Magyarország sikerében. Sőt egy realista, pragmatikus és előrelátó külpolitikának pontosan azt a célt kell kitűznie, hogy minél több, hazánkra befolyással bíró országnak érdekét szolgálja egy stabil és gyarapodó Magyarország. De sosem szabad megfeledkezni róla, hogy a magyar nemzet érdekeiért tevőlegesen kizárólag Magyarország fog kiállni. Idealista naivitás azt várni, hogy bármelyik külföldi szereplő jobban tudja vagy esetleg jobban figyelembe veszi, mi a magyar érdek. Ha valami pozitívum származott a 21. század elejét meghatározó válságokból (terrorizmus, migráció, pénzügyi és gazdasági krízis), akkor az a naiv mítoszok szertefoszlása és a hamis bálványok ledőlése.

A kijózanodásban Magyarország élen járt, ennek köszönhetőek a 2010-es évek példátlan ellenszélben kiharcolt külpolitikai sikerei, amelyek mind egy-egy szimbolikus eseményhez kötődnek. A teljesség igénye nélkül: a gazdasági szuverenitás visszaszerzése az IMF kiebrudalása után; a jövőre nézve kulcsfontosságú külgazdasági építkezés Kína felé a „keleti nyitás” politikájával; az egységes közép-európai álláspont kialakítása és megkerülhetlenné tétele a V4 felélesztése révén; egész Európa megvédése az illegális bevándorlástól a jogi és fizikai határzár segítségével. Mindegyik esetben volt egy alternatíva, amely drámaian rosszabb következményeket hozott volna a magyarok számára, és volt legalább egy idegen hatalom, amely erőteljes nyomásgyakorlással igyekezett hazánkat ebbe az irányba terelni. De ami még fontosabb: azzal, hogy Magyarország kitartott, és a saját útját járta, ellenszélben is növelni tudta nemzetközi mozgásterét és tekintélyét, sőt sokak által követett példává vált. Éles váltás ez az euroatlanti integráció korai éveire képest, amikor a NATO-védőernyő nyújtotta biztonságra a honvédség lezüllesztésével, az EU kínálta gazdasági lehetőségekre pedig a vagyonunk elherdálásával és hazánk eladásával reagált az akkori vezetés.

Trianon óta most először kerültünk közel ahhoz, hogy fenntartható megoldást találjunk a magyar nemzet újraegyesítésére és a Kárpát-medence újjáépítésére. Közép-Európában nem a kölcsönös történelmi sérelmek, hanem egyre inkább a közös gyökerek és közös érdekek határozzák meg az egymásról, valamint a régió jövőjéről való gondolkodást. Honvédelmi ambícióink, politikai és gazdasági teljesítményünk alapján euroatlanti integrációnk óta most először tudunk szemmagasságból beszélni nyugati szövetségeseinkkel, még ha nekik időbe telik is hozzászokniuk ehhez. A világ többi része pedig úgy tartja számon Magyarországot, mint megbízható partnert, amely méretéhez képest egyszerre Európa egyik legstabilabb állama, illetve legbátrabb útkeresője.

euroatlanti integrációnk óta most először tudunk szemmagasságból beszélni nyugati szövetségeseinkkel

A POLITIKA TÚL FONTOS AHHOZ, HOGY NE A POLITIKUSOKRA BÍZZUK

Az 1989-ben és 1990-ben összesen kilenc alkalommal módosított 1949-es szovjet típusú, kommunista-szocialista alkotmány a kezdetektől fogva legitimitás-deficittel küzdött. A rendszerváltoztatáskor létrehozott politikai intézményrendszer legfőbb célja a mindenkori hatalom korlátozása volt, amely a végrehajtott hatalom ellensúlyainak túlbiztosításában és a hatalommegosztás elvének radikális megvalósításában öltött testet. A demokratikus választásokon parlamenti többséget szerző kormányzó erőket a fragmentált pártrendszer kialakulását támogató és így koalíciós kormányzást szükségessé tevő választási rendszer, a parlamenti túlhatalom, a kétharmados törvények széles köre, az önkormányzatok, valamint a páratlanul nagy hatalommal felruházott, „aktivista” szemléletű Alkotmánybíróság volt hivatott kordában tartani. A rendszerváltoztatás tehát a hatalmat apró szilánkokra tördelő, gyenge, hiányos legitimitású államot hozott létre, amelyben a népszuverenitás kifejeződése meglehetősen szűk keretben érvényesülhetett. A diktatúra évtizedei után érthető volt a hatalom korlátozásának szándéka, ám egy demokráciában ez a népszuverenitás korlátozását jelenti. Ez a hatalmi struktúra egyszerre felelt meg a hatalmát átmentő, posztkommunista-technokrata elitnek – amely joggal tartatott a jogi és vagyoni számonkéréstől –, és simult bele a nyugati politikai-gazdasági érdekcsoportok elképzeléseibe, amelyeknek így nem kellett megküzdeniük egy erős központi hatalommal alkupozícióik kialakítása közben.

A rendszerváltoztatás politikai intézményrendszeréről hamar kiderült, hogy a gyakorlatban működésképtelen, ezért már az első szabad választás eredményeként létrejött kormánykoalíció pártjai (MDF, FKGP, KDNP) is enyhítettek valamelyest a struktúra többségi elvet korlátozó jellegén, az alkotmányos rendszer átfogó reformjára azonban csak a Fidesz–KDNP 2010-es kétharmados választási győzelmét követően került sor. 1994 és 1998 között az MSZP–SZDSZ koalíció ugyan szintén kétharmados többséggel rendelkezett az országgyűlésben, ám a koalíciós szerződés által emelt jogi-eljárási korlátok, valamint a kisebbik kormánypárt szerződésben biztosított vétőjoga megakadályozta az intézményrendszer átalakítására vonatkozó törekvéseket.

A szocialista alkotmány helyébe lépő, 2011-ben elfogadott és 2012-ben hatályba lépett Alaptörvény megerősítette a központi kormányzatot, valamint a demokratikus intézményeket, korlátozta a közvetett, származtatott legitimitációval rendelkező testületek hatalmát, valamint helyreállította az alkotmányos intézményrendszer demokratikus legitimitációját.

AZ ÖNFELSZÁMOLÓ TÁRSADALOMTÓL A CSELEKVŐ NEMZETIG

A magyar társadalom (1948 és 1989 között) negyven évig ment be az erdőbe, így legalább negyven év kell ahhoz, hogy kivergődjön onnan.

Kádár és a köpönyegéből 1989 után előbújt posztkommunista elit társadalomról alkotott felfogása számos ponton érintkezik, de talán a legfontosabb közös vonás, hogy a zsugorodó gazdasági lehetőségeket a jövő felélésével próbálták orvosolni. A kádári „legvidámabb barakk” jóléti hazugságára épített rendszer, majd a Horn-, Medgyessy- és Gyurcsány-kormányok reflexszerűen törekedtek rá, hogy a gyenge politikai legitimitációjukat jóléti intézkedésekkel pótolják ki.

Az 1980-as évek elejétől az önkizsákmányolás felé terelték a társadalom aktív tagjait, hogy a politizálás helyett a maszekolás, zimmerferizés vagy gmkezés vigye el erejüket. Az eredmény rekord magas alkoholizmus és öngyilkossági ráta volt, amihez a születésszabályozás legitim eszközének tekintett abortuszok magas száma társult. 1994 és 1998 között, a Horn-kormány idején új kompromisszum született a magát restauráló későkádári elit és a rendszerváltoztatás vesztesei között: a politikai legitimitációért cserébe a társadalom alsó hányadát szociális juttatásokkal vesztegették meg. Kialakult a kordedvezményes nyugdíj és a burjánzó, átláthatatlan szociális transzferek rendszere, amelyek előrejutást

nem kínáltak, de megvédték a „kádári kisembereket” a teljes egzisztenciális megsemmisüléstől. Az inaktívok társadalma épült, amelyben a vezető szerepet a járadékosok alkották, a különféle jogcímeiken (rokkantság, karkedvezmény) nyugdíjat szerzők, a munkanélküliek és a rendszeres munkát nem végző családok. 2002-ben Medgyessy Péter miniszterelnök-jelölt *száznapos* választási programja elsősorban nekik és az állami alkalmazottaknak ígért további erőfeszítés nélkül megszerezhető juttatásokat. (A száznapos program többek között tartalmazta az 50 százalékos közalkalmazotti béremelést, egyszeri juttatást a nyugdíjasok számára, a családi pótlék 20 százalékos emelését, valamint a minimálbér adómentessé tételét.) A rendkívül kiterjedt és improduktivitásra ösztönző szociális rendszer a későkádári korszak kispolgári álmát ígerte, hogy az államszocialista rendszer szerény, ám kiszámítható biztonságát valahogy kombinálni lehet a nyugati turistautakról ismert fogyasztói társadalommal.

Amikor 2003-ra a túlköltekezés miatt nyilvánvalóvá vált a szisztéma fenntarthatatlansága, akkor elkezdődött a jövő elzalogosítása egyéni és közösségi szinten. A nagyarányú lakossági fogyasztási hitelek, valamint az állami és önkormányzati szervek nyílt, majd PPP-konstrukciókon keresztül bújtatott eladósítása 2008-ig töretlen és egyre növekvő mértékben zajlott. Az államilag hallgatólagosan jóváhagyott önkiszákmányolást felváltotta az államilag ösztökélt eladósítás programja. 2010-re a magyar állam és polgárainak pénzügyi mozgástere beszűkült, anyagi függetlenségük és önrendelkezésük lecsökkent.

Az inaktivitás és az eladósodás magával vonta a társadalmi feszültségek felerősödését, amelyet ráadásul az akkori szociálliberális koalíció maga is szított annak reményében, hogy az indulatok manipulálásával képes lesz elterelni a figyelmet az ország gazdasági összeomlásáról. Így fordulhatott elő, hogy bő másfél évtizeddel a rendszerváltoztatás elindulása után egy máig tisztázatlan háttérű halálkommandó rasszista indítékból kifolyólag kioltotta öt cigány ember életét. De nem ez volt az egyetlen kézzel fogható jele a szociálliberális társadalompolitika csődjének. A vértelen és békés átmenet után jó másfél évtizeddel megjelentek az állami erőszak monopóliumát elvitató paramilitáris szervezetek (Magyar Gárda), rekordmélységbe zuhant a házasságkötések és a gyerekszületések száma, családok százezreinek kellett szembenézni a megnőtt törlesztőrészek miatt az otthonuk elvesztésével. A rendszerváltoztatás szocialista receptje mérgezőnek bizonyult.

2010-ben a legfontosabb lépésként a magyar társadalom értékrendjét kellett megerősíteni. Az állam és polgárai közötti viszonyban a jogok és a kötelezettségek ismét egyensúlyba kerültek. Az állam a rendőrség megerősítésével és szigorú szabályokkal, mint például a „három csapás törvénnyel” biztosítja a közrendet. Az állam adósságszűkítéséből való kiszabadulása mellett magyar családok százezreinek lakóingatlanát is sikerült a devizahitelek csapdájából kimenteni. A magyarok ismét számíthatnak a magyar államra, befizetett adóforintjaikért működő és kiszámítható szolgáltatásokat kapnak.

Az értékrendhez tartozik a nemzeti büszkeség is. A 2004. december 5-i népszavazás és a trianoni diktátum békés túlhaladására válaszul született, a Nemzeti összetartozásról szóló 2010. évi XLV. törvény, amely térségünk sajátosságaihoz illeszkedve egyesíti újra a határokon átívelően a nemzetet. A magyar kormány 2010-től fokozatosan leépítette a segélyek rendszerét, és a munkából, bérből élő társadalom létrejöttét ösztönzi. Ennek eredményeképp több százezer új munkahelyet hoztak létre, ezek jelentős részét a versenyszektorban. A munkanélküliségi ráta folyamatosan csökken – 2019. március–májusi időszakában átlagosan 3,4 százalék volt –, a foglalkoztatottak száma pedig folyamatosan emelkedik. Az improduktivitást ösztönző segélyek helyett közfoglalkoztatási programot indítottak, ahonnan a közfoglalkoztatottak jelentős része képes reintegrálódni a piacra.

Komoly változás állt be az oktatás terén is, ahol már ötven óra igazolatlan hiányzás után szankció jár. Aki tovább jár iskolába, jobb és jobban fizető munkára számíthat. A duális szakképzési rendszerrel a versenyszféra igényei

2010-ben a legfontosabb lépésként a magyar társadalom értékrendjét kellett megerősíteni

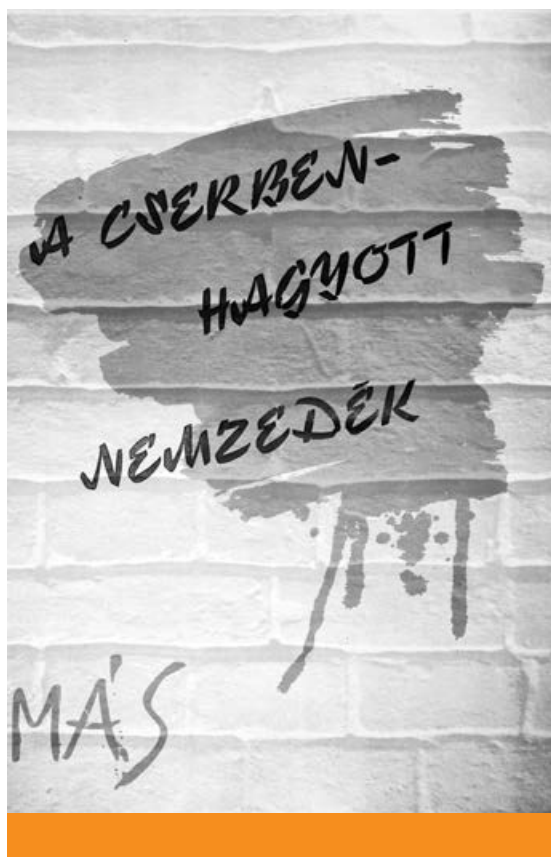

érvényesülnek. Ezekre a folyamatokra és első eredményekre építve a Magyar Nemzeti Bank és Magyarország kormánya 2030-ra elképzelhetőnek tartja az osztrák GDP nyolcvan százalékának elérését, amivel – immáron fenntarthatóan – teljesülne a rendszerváltoztatás nagy álma, vagyis az emberek pénzügyi szuverenitásának helyreállítása.

A JOBBOLDALNAK LEHETNEK SZUBKULTÚRÁI, DE A JOBBOLDAL TÖBBÉ NEM SZUBKULTÚRA

A Kádár–Aczél-féle kultúrmenedzsment felismerte, hogy a kultúra nem a szó-rakoztatóipar, vagy a kortárs irodalom és zene önmagában, hanem maga az az élet, amit végig lehet élni. A kultúra a hétköznapi gyakorlat, az élet problémáira adott válaszok rutinja, az, amire akkor gondolunk, amikor senki nem mondja meg, mire és hogyan kellene gondolnunk. A kommunisták az élet minden területét kiszervezték, felosztották, belakták és intézményesítették. Fogalmaikkal az embert magát szállták meg, a politikai-hatalmi szükségleteik szerint szervezett kultúrát totálissá tették, minden mást hiteltelenné és tönkrevetettek. Számunkra egyértelmű, hogy mind a szocialista, mind a vele jogfolytonos, a globális totalitás, a diktatúrák eszközeivel uralkodó posztliberális kultúra-felfogás természetellenes és szemben áll a normalitással. A kultúra társadalommérnöki, járhatatlan útjával szemben az ember eredendő természetét elfogadó, azt nem tagadó normalitás az egyetlen járható út. A totalitás – bármilyen formában jelentkezzen is – szemben áll az emberi természettel. A totalitás és az általa instruált kultúra kifordítja a földből az ember gyökereit. A totalitás életellenes, az emberi természet szükségére válasz adó kultúra pedig életet ad. Ez a kiindulópont, ebből következik minden. A 2011-es Alaptörvény kimondja kultúránk és életünk alapjait, nem a „semleges állam” elvét követi, hanem értékvallásokat téve sugalmazza a helyes és a helytelen közötti különbséget. A jobboldal 2010-es győzelme elhozta a lehetőségét annak, hogy megtörjön a szocializmus és a diktatúrák totalitásának folytonossága. Ami természetes és a természet szerint szabad, most újból az életünk részévé válhat.

Az új alkotmány az egység lehetőségét keresi a kultúra területén. Ugyanakkor az összetartozást nem a nép alkalmazkodási formájának tekinti, nem erőszakos hatalmi konstrukciókkal vagy bürokratikus jogalkotással próbálja kikényszeríteni a közösséget, a közösségérzetet. Az egységet, a kormányzat legitimitását nem a cinkosságban és bűnrészességben keresi – ahogyan azt Kádár tette 1957. május elsejével –, hanem természetes formájában, közös értékekben próbálja fellelni, úgy, hogy tiszteletben tartja az emberi közösségek és egyének szabadságának minden transzcendens és evilági kritériumát. A kultúra többé már nem az állam átláthatatlan lövészárokrendszerével körbehatárolt, az uralkodó értelmiség által megszállt, ellenséges terület. Mindenki számára – így a jobboldal normalitáskereső része által is – szabadon bejárható, formálható földrész. Megjelent a választás lehetősége, mert nem a rendszerváltoztatáskor átmentett posztkádári, majd ennek egyenes következményeként a globalizált és konzumjellegű, a végtelenségig konformista életmód az egyetlen, amit sikeresen meg lehet élni. Ma az is lehet győztes, aki jobboldaliként akar (és képes) élni, nem kell a rendszerváltoztatás előtti és a '90-es éveket jellemző (gyakran önpusztító) eszképzizmus eszközeihez nyúlni. A jobboldalon belül lehetnek szubkultúrák, de a jobboldalnak nem kell többé szubkultúráként vegetálnia. A posztkádári értelmi-

A Fidesz választási plakátjai
1990 tavaszán
(Terror Háza Múzeum)

ség mára elveszítette hegemon szerepét, és részben kikerült a zsűri szerepéből, ahonnan előszeretettel ítélkezett (és ma is ítélkezik) a demokratikusan választott politikai vezetők, sőt maguk a választók felett is.

Ma már a kultúrában is megjelenhet a normalitás, a természetesség, a természetszerűség. A normalitás pedig csak a pervertált étellel szemben tűnik konfrontatívnak. A normalitás nem normakövetés, hanem az egyén és közösség eredendő, a természet harmóniájából fakadó szabadságának következménye. A globalizált totalításban az egyént jelentéktelenné tették, amit jól példáz az is, ahogyan a posztmodern Nyugat az emberi élethez viszonyul – humanizmus cukormázába áztatott cinikus közönnyel. Mi a belső és külső szabadság minőségét szeretnénk élni, számunkra ez a társadalmilag elérhető maximum. A társadalom az adott emberek összessége és nem több – nincs benne semmi rejtélyes. Az ember maga a rejtély. Ami a társadalmat többé teszi a tényszerű egymásrautaltságnál és szükségszerűségeknél, az a szövetség, amire megalapozzák. Szövetség pedig csak egyenlő felek között jöhet létre. A magyar alkotmányban ez az egyenlőség kötelesek és jogok természetes egyensúlyából következik; egy olyan *koinónia* alapirata ez, amely nem hisz a végső társadalmi megváltásban. Ha az ember megváltást akar, akkor nem a körülményeire és a körülötte lévőkre (a társadalomra) kell néznie, hanem önmagába. Ezért hitvallásunk lett, hogy az ember belső élete, privát valósága nem lehet közügy.

A kormány és Orbán Viktor politikájának embertípusa (hiszen minden politikának van emberideálja) nem a saját környezetének rabul eső kispolgár, hanem a szabad, a saját lábán álló, felelős ember, aki megteremti saját életét és a kertet, amelyben, amelyből leszármazottai élni és táplálkozni fognak. A rendszerváltoztatás idejében születettek a pionírok generációja, az első szabadok. Ennek ellenére a diktatúra szabályozott renyhése és pangása, majd alkuival és az átmentéssel terhelt, a Kádár-rendszerrel bizonyos tekintetben folytonos '90-es évek elhitette velünk, hogy a szabadság alanyi jogon jár, természetes. Nincsen benne semmi rendkívüli. Pedig a szabadságnak, különösen itt, Közép- és Kelet-Európában egyetlen útja van: a fölvállalt konfliktus. Egyéni és közösségi szinten ugyanúgy. A valóság az, hogy a szabadságot ki kell vívni és meg is

kell őrizni, mindennap, minden órában. A kultúra visszaszerzése permanens szabadságharc, az egyetlen, amit örökségként magunk után hagyhatunk.

MINTAKÖVETŐKBŐL MINTAADÓK

A rendszerváltoztatással kapcsolatos általános, szinte mindenkire kiterjedő szorongás és bizalmatlanság zsigeri szintű. Érezzük mindennap. De ne feledjük el: a Kádár-rendszer utolsó időszaka éppen azért volt bénult és rezignált, mert a nép pontosan kiismerte a „módszert”, és nem hagyta, hogy minden viszonylatban leuralják, megnyomorítsák életét. A nép a saját életét akarta élni, a saját érzéseit akarta érezni. Ez az ellenállás volt az oka annak, hogy olyan kívülálló, rendszeridegen hangok, amelyeket a rendszer a peremterületekre próbált száműzni, fent tudtak maradni. Ezek egy alternatív nyilvánosságot nyitottak meg. Ma pedig már a konszenzusos főáramot alkotják. Ilyen például a Beatrice története (ahogyan sok más zenekaré is) – ők nem intézményesített szelepet képeztek a diktatúrában, hanem rajtuk keresztül tömegek fejezhették ki azt, amit valóban gondolnak a saját kirabolt életükről. A lázadás tehát megtalálta a maga formáit, kihasználta a rendszer gyengeségeit, kinevette azt. Ez volt az oka, hogy a nómenklatúra nem tudott a falig és azon túl elmenni, ez sok szempontból hatástalanította az elhallgatásra épülő elnyomást. Ez sokak győzelme, a nép győzelme volt.

De nem szabad elfelejtenünk, hogy szabadságunk még évekkel az első szabad választások után sem volt biztosított, veszélyben érez(hett)ük azt, ami már a miénk volt belőle. Mint nemzet kiszolgáltatottak voltunk. Nem volt önálló rendelkezésünk a jövőnkéről, mert nem láttunk, nem is láthattunk a jövőnket, árnyékban éltünk. A rendszerváltoztatással megkezdett folyamat nem volt eleve sikerre ítélve, a kisiklás veszélye mindvégig jelen volt, akár újabb katasztrófába is belezuhanhattunk volna. A '90-es években és a kétezres évek elején minden ebbe az irányba mutatott, néhány lélegzétvételnyi várakozástól eltekintve. Ahhoz, hogy ez ne történjen meg, ne következzen be, a nemzetnek meg kellett értenie, hogy a szovjet és a nyugati minták szolgálai követése nem tehet minket sikeressé, ez az öngyarmatosítás, az önkéntes szabadság útja. Magunknak kellett és kell most is megteremtenünk a saját, hozzánk szervesen és elidegeníthetetlenül kapcsolódó közép-európai

megoldásainkat. Elhatároztuk, hogy végleg elvetjük a „merjünk kicsik lenni” posztkommunista alapelvét. Ébredésünk a térség országaiban szertenézve nem volt megkésett, mindenki nagy, szinte viselhetetlen terhet cipel magával, ezért *előttünk a történelmi lehetőség, hogy mintakövetőkből mintaadókká váljunk.* Ez biztosíthatja mind az egyén, mind a nemzet egészére kiterjedő siker lehetőségét. Ez a jövőnk, ebből nem engedhetünk. A szabadság, a szuverenitás nálunk, ebben az országban: hagyomány. Mi pedig a követői vagyunk. ■

Felhasznált irodalom

Gazdag László: *Így kormányozták a magyar gazdaságot.* 24.hu, 2012. február 12. <<https://24.hu/poszt-itt/2012/02/12/igy-kormanyoztak-a-magyar-gazdasagot/>>

György László: *Egyensúlyteremtés. A gazdaságpolitika missziója.* Századvég, Budapest, 2017.

Kocsis Györgyi: *Koppenhágai döntés az EU bővítéséről: álom és valóság.* In: HVG, 2002. december 19.

Az elmúlt évtizedek kilenc legnagyobb magyar gazdaságpolitikai sikere. Makronom.Mandiner.hu, 2018. április 7. <https://makronom.mandiner.hu/cikk/20180407_ez_volt_az_elmult_evtizedek_kilenc_legnagyobb_magyar_gazdasagpolitikai_sikere>

Miniszterelnök-jelölti vita Horn Gyula és Orbán Viktor között. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 1998. május 20. <<https://www.youtube.com/watch?v=koQDfgY72Sg>>

Nagy Pongrác: *Mindenkinek: a rendszerváltás gazdaságpolitikája.* (2. bőv. kiad.) Akadémiai, Budapest, 2004.

Orbán Viktor: *Keserédes.* In: Magyar Nemzet, 2002. december 14.

Virág Barnabás: *Hosszúra nyúlt árnyékok – a piacgazdasági átmenet három évtizede.* Novekedes.hu, 2019. június 13. <<https://novekedes.hu/mag/hosszura-nyult-arnyekok-a-piacgazdasagi-atmenet-harom-evtizede>>

Wiedermann Helga: *Sakk és póker.* Kairosz, Budapest, 2014.